

5. Budte shchaslyvi. Sim prychnyn, shchob ne vstupaty v shliub [Be happy. Seven reasons not to marry]. URL: <https://nv.ua/ukr/health/happiness/shchastya-ne-vstupati-v-shlyub-nazvani-sim-prichin-zgidno-z-doslidzhennyam-50035910.html> [in Ukrainian].
6. Holovkin, B.M. (2004). Kryminolohichni problemy umysnykh vbyvstv i tiazhkykh tilesnykh ushkodzen, shcho vchyniaiutsia u simeino-pobutovii sferi [Criminological problems of premeditated murders and grievous bodily harm committed in the domestic sphere] : monohrafiia. Kharkiv: Nove slovo. 252 p. [in Ukrainian].
7. Humin, O.M. (2014). Kharakterystyka osib, yaki vchyniaiut nasylstvo v simi [Characteristics of persons, who committed domestic violence]. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2323/vnulpurn201481030.pdf> [in Ukrainian].
8. Kazmirenko, L.I., Kudermina, O.I., Moisieieva, O.Ye. (2015). Psykholohiia [Psychology]. Kyiv. URL: https://www.naiiu.kiev.ua/files/kafedru/up/pidrych_psuxologiya.pdf [in Ukrainian].
9. Korniienko, I.Ie. (1998). Alkoholne uzalezhnennia i psykholohichna dysfunksiiia u simeinykh vidnosynakh [Alcohol dependence and psychological dysfunction in family relationships]. *Praktychna psykholohiia i sotsialna robota*. Kyiv. № 6–7. P. 46–48 [in Ukrainian].
10. Kryzhna, L.V. (2000). Poperedzhennia zlochyniv, shcho vchyniuiutsia u sferi simeino-pobutovykh vidnosyn [Prevention of crimes committed in the area of family and domestic relations]: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Nats. akad. vnutr. sprav Ukrainy. Kyiv. 19 p. [in Ukrainian].
11. Kryzhna, L.V. (2000). Poperedzhennia zlochyniv, shcho vchyniuiutsia u sferi simeino-pobutovykh vidnosyn [Prevention of crimes committed in the area of family and domestic relations]: dys. ... kand. yuryd. nauk : 12.00.08 / Nats. akad. vnutr. sprav. Kyiv, 2000. 215 p. [in Ukrainian].
12. Danshyn, I.M., Holina, V.V., Valuiska, M.Yu. (2009). Kryminolohiia. Zahalna ta osoblyva chastyny: pidruchnyk [Criminology: General and Special parts]. 2-he vyd. pererobl. I dopov. Kharkiv : Pravo. 288 p. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI_2009/Kriminologia_2009.pdf [in Ukrainian].
13. Maksymova, N.Yu. (2017). Psykholohichni skladovi resotsializatsiinoho potentsialu simi [Psychological components of family resocialization potential]. *Ukrainskyi psykholohichnyi zhurnal*. Kyiv. № 3 (5). P. 144–153. URL: file:///D:/User/Downloads/ukpsj_2017_3_15.pdf [in Ukrainian].
14. Moshak, H.H. (2001). Prestupleniia i inye pravonarusheniia, sovershaemye v sfere semeinykh otnoshenii, i ikh profilaktika [Crimes and other offenses committed in the sphere of family relations and their prevention]. Odessa: OGMU. 196 p. [in Russian].
15. Savchenko, A.V. (2002). Motyv i motyvatsiia zlochynu [Motive and motivation of the crime]: monohrafiia. Kyiv : Atika. 143 p. [in Ukrainian].
16. Yak viaznyiatsia zminiue osobystist liudyny [How prison changes person's personality]. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/vert-fut-44073321> [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.1.40>

NADZÓR PROKURATORSKI NAD ZAPEWNIENIEM PRAWA DO WOLNOŚCI I NIETYKALNOŚCI OSOBISTEJ

Victoria Mirkovets

student studiów podyplomowych Otwartego Międzynarodowego Uniwersytetu Rozwoju Człowieka

„Ukraina” (Kijów, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0002-1083-2519

e-mail: tos2009@gmail.com

Adnotacja. W artykule autor bada problematyczne kwestie zabezpieczenia prawa do wolności i nietykalności osobistej przy stosowaniu środków zabezpieczenia postępowania karnego. Autor przeanalizował podstawowe uprawnienia prokuratora i różne punkty widzenia na temat celowości wydzielenia nadzoru nad przestrzeganiem praw i wolności człowieka w ramach nadzoru prokuratorskiego, ponieważ prokurator jest oskarżycielem. Ustalono, że nadzór prokuratorski stanowi skuteczny system środków procesowych zapewniających prawo do wolności i nietykalności osobistej przy stosowaniu środków zabezpieczenia postępowania karnego. Przeanalizowano różnice w regulowaniu uprawnień prokuratora do zapewnienia prawa do wolności i nietykalności osobistej w przepisach o różnym poziomie, a także przeanalizowano kwestię rozwiązania problemu powielania uprawnień prokuratora i sędziego śledczego. W wyniku przeprowadzonej analizy cech merytorycznych i treści nadzoru prokuratorskiego odgraniczono go od kontroli sądowej.

Słowa kluczowe: nadzór prokuratorski, regulacja uprawnień prokuratora, znaki i treść nadzoru prokuratorskiego, kontrola sądowa, zabezpieczenie prawa do wolności i nietykalności osobistej.

PROSECUTOR'S SUPERVISION REGARDING ENFORCEMENT OF THE RIGHT TO FREEDOM AND PERSONAL PROTECTION

Victoria Mirkovets

Postgraduate Student

Open International University of Human Development "Ukraine" (Kyiv, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0002-1083-2519

e-mail: tos2009@gmail.com

Abstract. The author examines the problematic issues of ensuring the right to liberty and security of person in the application of measures to ensure criminal proceedings. The author analyzes the main powers of the prosecutor and different points of view on the expediency of separating the supervision of human rights and freedoms within the framework of prosecutorial supervision, as the prosecutor is the prosecutor. It is determined that prosecutorial supervision is an effective system of procedural means to ensure the right to liberty and security of person during the application of measures to ensure criminal proceedings. Differences in the regulation of the prosecutor's powers to ensure the right to liberty and security of person in regulations of various levels are analyzed, as well as the issue of resolving the problem of duplication of powers of the prosecutor and the investigating judge is analyzed. As a result of the analysis of the essential features and content of prosecutorial supervision, it was separated from judicial control.

Key words: prosecutorial supervision, regulation of prosecutor's powers, features and content of prosecutorial supervision, judicial control, ensuring right to liberty and security of person.

ПРОКУРОРСЬКИЙ НАГЛЯД ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАНИСТЬ

Вікторія Мірковець

здобувач аспірантури

Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» (Київ, Україна)

ORCID ID: 0000-0002-1083-2519

e-mail: tos2009@gmail.com

Анотація. У статті автором досліджуються проблемні питання забезпечення права на свободу й особисту недоторканість у разі застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Автором проаналізовано основні повноваження прокурора та різні думки щодо доцільності виокремлення нагляду за дотриманням прав і свобод людини в межах прокурорського нагляду, оскільки прокурор є обвинувачем. Визначено, що прокурорський нагляд являє собою дієву систему процесуальних засобів щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження. Проаналізовано розбіжності в регламентації повноважень прокурора щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість у нормативних актах різного рівня, а також проаналізовано питання врегулювання проблеми дублювання повноважень прокурора і слідчого судді. У результаті проведеного аналізу сутнісних ознак та змісту прокурорського нагляду відмежовано його від судового контролю.

Ключові слова: прокурорський нагляд, регламентація повноважень прокурора, ознаки та зміст прокурорського нагляду, судовий контроль, забезпечення права на свободу й особисту недоторканість.

Вступ. Ухвалення Кримінального процесуального кодексу України у 2012 р. значно змінило процесуальний статус прокурора у кримінальному провадженні. У механізмі забезпечення права на свободу й особисту недоторканість особливе місце належить прокуратурі.

Різні аспекти забезпечення права на свободу й особисту недоторканість, зокрема і під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, вивчали В.І. Галаган, І.В. Гловюк, В.С. Зеленецький, В.В. Зуєв, О.В. Капліна, В.М. Корнуков, О.І. Коровайко, О.П. Кучинська, Л.М. Лобойко, Г.М. Мамка, О.Р. Михайленко, В.І. Маринів, В.В. Назаров, Л.Р. Наливайко, М.А. Погорецький, М.П. Рабінович, О.В. Сачко, В.М. Савицький, Т.М. Слінько, О.Ф. Скакун, К.В. Степаненко, М.С. Строгович, О.Ю. Татаров, І.А. Тітко, В.М. Тертишник, Л.Д. Удалова, В.Г. Уваров, В.І. Фаринник, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, О.Г. Яновська й інші.

У роботах згаданих та інших науковців відповідна проблематика розглядалась у контексті власних завдань, що забезпечило її різнобічне дослідження як конституційну гарантію, як засаду кримінального провадження, її місце в загальній системі прав людини та серед засад кримінального провадження, значення під час застосування запобіжних заходів тощо.

Саме наявні наукові напрацювання дають можливість усебічно дослідити питання прокурорського нагляду щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Основна частина. Мета дослідження – на основі аналізу нормативно-правих актів, наукових поглядів визначити проблемні питання забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

До повноважень прокуратури, відповідно до ст. 131–1 Конституції України, належать: 1) підтримання публічного обвинувачення в суді; 2) організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними й іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку; 3) представництво інтересів держави в суді у виняткових випадках і в порядку, що визначені законом.

Варто зауважити, що у 2019 р. до прокуратури спрямовано 89 840 звернень із питань досудового розслідування, зокрема 1 818 щодо поновлення конституційних прав громадян у межах Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України, від учасників кримінального провадження – 3 1901 (Статистична інформація про роботу прокурора, 2019).

У КПК України повноваження прокурора визначені у ст. 36, де в ч. 2 передбачено, що прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений:

- 1) починати досудове розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування;
- 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування;
- 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення у встановлений прокурором строк слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, у разі необхідності – особисто проводити слідчі (розшукові) та процесуальні дії в порядку, визначеному цим Кодексом;
- 5) доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам;
- 6) скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих;
- 7) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав, передбачених цим Кодексом, для його відводу, або в разі неефективного досудового розслідування;
- 8) ухвалювати процесуальні рішення у випадках, передбачених цим Кодексом, зокрема й щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності підстав, передбачених цим Кодексом;
- 9) погоджувати або відмовляти в погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій у випадках, передбачених цим Кодексом, чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання;
- 10) повідомляти особі про підозру;
- 11) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права, у порядку, передбаченому цим Кодексом та законом;
- 12) затверджувати чи відмовляти в затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання;
- 13) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності;
- 14) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення в порядку, встановленому цим Кодексом;
- 15) погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову допомогу, передання кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням в порядку, встановленому цим Кодексом;
- 16) доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевіряти повноту і законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування в перейнятому кримінальному провадженні;
- 17) перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України;
- 18) доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій із метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави;
- 19) оскаржувати судові рішення в порядку, встановленому цим Кодексом;
- 20) здійснювати інші повноваження, передбачені цим Кодексом (КПК України, 2013: 88).

Водночас Законом України «Про прокуратуру» визначено, що прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, виконує встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави (ст. 1). Отже, метою діяльності прокуратури визначено захист прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави, ця мета досягається шляхом виконання функцій, серед яких нагляд за додержанням законів під час застосування

заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (п. 4 ч. 1 ст. 2, ст. 26) (Закон «Про прокуратуру», 2015: 12).

У контексті досліджуваного нами питання варто зазначити, що є різні погляди щодо доцільності виокремлення нагляду за дотриманням прав і свобод людини в межах прокурорського нагляду, оскільки прокурор є обвинувачем.

Так, В.Ю. Мельников зазначає, що було б абсолютно необґрунтовано позбавити прокуратуру права від імені держави здійснювати нагляд за дотриманням законів, прав і свобод особи, особливо на стадії досудового розслідування. Необхідно чітко розмежувати функції прокурора, що дозволить більш послідовно визначити повноваження прокурора в межах кожної з них. Ознаками прокурорського нагляду автор визначає те, що нагляд, що здійснюється органами прокуратури, має постійний, систематичний характер, водночас не ставиться в залежність від подачі скарги чи клопотання, а межі розгляду не обмежені вимогами сторін, що має місце в разі реалізації функції судового контролю; нагляд забезпечує оперативність і можливість швидкого виправлення й усунення порушень закону (Мельников, 2014: 322).

Під прокурорським наглядом розуміють самостійний вид діяльності прокурорів із забезпечення додержання та правильного застосування законів; окрему конституційну функцію держави; юридичний аналіз стану справ щодо забезпечення законності та дисципліни в державі. Прокурорський нагляд за додержанням законів щодо захисту прав і свобод – це специфічна підгалузь діяльності органів прокуратури, що здійснюється в межах галузевих наглядових функцій і реалізується через виконання службових обов'язків посадовими особами відповідних підрозділів системи органів прокуратури (Топчий, 2013: 30).

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва (ч. 2 ст. 36 КПК України).

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням – це передбачена кримінальним процесуальним законодавством діяльність прокурора, що здійснюється у процесуальній формі стосовно процесуального суб'єкта, пов'язана з організацією процесу досудового розслідування та його спрямуванням, визначенням напрямів розслідування, координацією процесуальних дій, забезпеченням дотримання у процесі розслідування вимог законодавства України (Смирнов, 2016: 111).

Отже, одним із найважливіших напрямів діяльності прокуратури є прокурорський нагляд під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження як гарантія забезпечення прав людини, зокрема і права на свободу й особисту недоторканість. Як було зазначено, реалізація цього напряму нагляду відбувається шляхом виконання прокурором своїх прав і обов'язків.

Прокурор у досудовому провадженні: забезпечує виконання завдань кримінального провадження з дотриманням його загальних засад; перед погодженням клопотань перевіряє наявність правових підстав для ухвалення таких процесуальних рішень, відповідність наведених у них даних вимогам законів, матеріалам і фактичним обставинам кримінального провадження; вирішує питання про погодження таких клопотань або відмову в їх погодженні; після виявлення фактів винесення слідчим незаконних або необґрунтованих рішень скасовує їх; контролює виконання доручень і вказівок, наданих слідчому, органу досудового розслідування щодо проведення процесуальних дій; у передбачених законом випадках бере участь у розгляді слідчим суддею питань, пов'язаних із проведенням досудового розслідування, висловлює щодо них мотивовану правову позицію, у встановленому законом порядку оскаржує ухвали слідчого судді, бере участь в апеляційному розгляді цих питань.

У судовому провадженні прокурори: реагують на порушення закону, що обмежують права учасників судового провадження або можуть вплинути на законність ухваленого рішення; особисто беруть участь у судових засіданнях, ініціюють привід обвинуваченого чи зміну запобіжного заходу на більш суворий; за наявності підстав заявляють клопотання про розгляд судом питання про обрання, зміну, скасування або продовження заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема, запобіжного заходу щодо обвинуваченого) (Наказ «Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні», 2019).

Зауважимо, що чинна редакція нормативного документа відрізняється від попередньої, де, серед іншого, зазначено обов'язок прокурорів: 8.1. Ураховувати, що запобіжний захід у виді тримання під вартою є винятковим, подавати клопотання про його застосування виключно в разі, якщо іншими запобіжними заходами неможливо забезпечити виконання підозрюваним покладених на нього процесуальних обов'язків чи запобігти передбаченим законом ризикам. 8.2. Вживати заходів до запобігання незаконному адміністративному затриманню осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. 8.3. Забезпечувати неухильне дотримання прав підозрюваного, зокрема й припинення обмежень, яких він зазнав у зв'язку із застосуванням указанного запобіжного заходу, після закінчення дії відповідної ухвали суду або її скасування. 8.4. У кожному випадку погодження клопотань про продовження строків тримання підозрюваних під вартою, якщо це пов'язано з неналежним виконанням службових обов'язків, проводити відповідну перевірку, результати якої розглядати на оперативних нарадах (Наказ «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні», 2012).

Таким чином було врегульовано проблему дублювання повноважень прокурора і слідчого судді та видалено низку положень, що мали переважно декларативний характер, адже не було передбачено механізму здійснення низки повноважень прокурора, наприклад щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість шляхом припинення обмежень, яких він зазнав у зв'язку із застосуванням указанного запобіжного заходу, після закінчення дії відповідної ухвали суду або її скасування.

Звернення до структури статистичної звітності щодо результатів нагляду за додержанням законів органами, які проводять досудове розслідування, показало, що офіційна звітність не відображає змісту наглядової діяльності прокурора, що стосується забезпечення права на свободу й особисту недоторканість (як і прав людини загалом). Так, звітні документи включають такі заходи реагування: виявлення та внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про вчинені кримінальні правопорушення (раніше не обліковані, із числа укритих від обліку), скасування постанов про закриття кримінальних проваджень (зокрема, направлені до суду), постанови про відновлення досудового розслідування, надання письмових вказівок, участь у розгляді слідчим суддею скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора. Особливо обліковується кількість: клопотань про застосування запобіжних заходів, відкликаних клопотань, відмов слідчого судді в задоволенні клопотань, апеляційних скарг на ухвали слідчого судді про відмову у застосуванні запобіжного заходу. Звітність також містить відомості про кількість звільнених з-під варти осіб на стадії досудового розслідування та судового провадження (за закінченими досудовим розслідуванням або розглянутими судами кримінальними провадженнями); звільнених осіб з-під варти у зв'язку зі скасуванням апеляційним судом ухвали суду про тримання під вартою; звільнених осіб з-під варти на стадії досудового розслідування у зв'язку із внесенням застави (ч. 3 ст. 183 КПК України).

Отже, як було показано, наявні численні розбіжності в регламентації повноважень прокурора щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість у нормативних актах різного рівня. Virшення цієї проблеми потребує широкого, системного підходу, що включає нормативне врегулювання низки підходів, а насамперед щодо визначення поняття процесуального керівництва, його змісту, форм здійснення, чіткого розмежування напрямів прокурорського нагляду, усунення дублювання повноважень з органом досудового розслідування та слідчим суддею тощо.

Н. Марчук під час дослідження інституту запобіжних заходів визначає два важливі аспекти діяльності прокурора щодо їх застосування. По-перше, участь прокурора у застосуванні запобіжних заходів спрямована на забезпечення дієвості кримінального провадження. По-друге, прокурор повинен наглядати за додержанням прав і законних інтересів особи під час застосування запобіжних заходів. Виокремлення їх відповідно таким сформульованим у науковій юридичній літературі загальним напрямом діяльності прокурора у кримінальному провадженні, як забезпечення прав і законних інтересів особи (правозахисна діяльність) та здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням (Марчук, 2011: 58).

О.В. Єні визначає форми діяльності прокурора-процесуального керівника щодо застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування: як-от 1) погодження або відмова в погодженні клопотань слідчого судді про застосування запобіжних заходів; 2) самостійне складання таких клопотань та звернення з ними до слідчого судді; 3) відкликання, у разі необхідності, клопотання, його доповнення чи зміна; 4) участь у судовому розгляді клопотань про застосування запобіжних заходів; їх обґрунтування перед слідчим суддею; 5) за наявності підстав – апеляційне оскарження ухвал слідчого судді, або ж підготовка заперечення на апеляційні скарги інших учасників; участь у перегляді в суді апеляційної інстанції та під час судового розгляду (підготовка та звернення до суду із клопотанням про обрання запобіжного заходу (якщо його не було обрано), його зміну чи скасування та висловлення міркувань щодо клопотань потерпілого, сторони захисту стосовно заявлених ними клопотань про зміну чи скасування запобіжного заходу) (Єні, 2016: 52).

У кожному разі застосування запобіжного заходу прокурор фактично попередньо вирішує зазначене питання, здійснює водночас досудову перевірку законності й обґрунтованості застосування конкретного запобіжного заходу під час кримінального провадження. Без позитивного волевиявлення прокурора щодо необхідності застосування запобіжного заходу, оформленого у вигляді клопотання встановленої форми, складеного або затвердженого прокурором, слідчий суддя не має права розглянути і вирішити це питання (Гульгай, 2012: 341).

В.А. Завтур зазначає, що з огляду на те, що надалі прокурор має нести тягар доказування необхідності застосування ЗЗКП, уважаємо, що під час погодження клопотання слідчого судді про застосування ЗЗКП перевірки мають підлягати: 1) відповідність клопотання вимогам до їхніх форми та змісту, що встановлені КПК України для кожного ЗЗКП окремо; 2) наявність умов та підстав застосування ЗЗКП певного виду. Наприклад, чи дозволяє кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється або обвинувачується особа, застосувати відповідний ЗЗКП (відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, за винятком осіб, що є службовими особами правоохоронних органів; домашній арешт може бути застосовано до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у виді позбавлення волі; від кваліфікації кримінального правопорушення залежить визначення розміру застави тощо); 3) наявність належних та допустимих доказів, що підтверджують наявність фактичних обставин, які мають значення для вирішення питання про застосування ЗЗКП, сукупність яких, на думку прокурора, є достатньою для переконання слідчого судді, суду в необхідності застосування ЗЗКП. Отже, після вивчення клопотання прокурор має здійснити оцінку достатності підстав для звернення до слідчого судді з відповідним клопотанням (Завтур, 2016: 144).

Будучи процесуальним керівником досудового розслідування, прокурор уповноважений погоджувати або відмовляти у клопотанні органу досудового розслідування до слідчого судді про застосування запобіжних заходів чи самостійно подає слідчому судді такі клопотання. Зазначене процесуальне повноваження пов'язано з необхідністю проведення під час досудового розслідування процесуальних дій, що деякою мірою тимчасово на підставі закону обмежують або втручаються в конституційні права та свободи учасників кримінального провадження або пов'язано із застосуванням до них визначених чинним КПК примусових заходів. У кожному

разі прокурор повинен з'ясувати наявність обґрунтованої підозри у вчиненні кримінального правопорушення особою, щодо якої застосовуються зазначені заходи, наявність достатніх підстав для проведення відповідних заходів, наявність потреби у здійсненні саме таких дій для виконання завдань кримінального провадження тощо. Під час розгляду клопотання слідчим суддею прокурор у змагальному процесі зі стороною захисту наводить доводи на обґрунтування своєї правової позиції (Геселев, 2012: 84).

Висновки. Отже, прокурорський нагляд являє собою дієву систему процесуальних засобів щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Недоліком нормативної регламентації є відсутність прямої вказівки на обов'язок прокурора щодо забезпечення права на свободу й особисту недоторканість та прав людини загалом у КПК України, а також відповідальності та наслідків невиконання або неналежного виконання таких обов'язків.

Сутнісні ознаки та зміст прокурорського нагляду дозволяють відмежувати його від судового контролю в головному аспекті: прокурорський нагляд здійснюється протягом усього періоду досудового розслідування та поширюється на всі процесуальні дії і рішення органу досудового розслідування, на відміну від судового контролю, що дозволяє завчасно з'ясувати й оцінити потребу в застосуванні того або іншого заходу забезпечення кримінального провадження або відмовитись від його застосування, що, у свою чергу, пов'язується і визначає ступінь та доцільність обмеження права на свободу й особисту недоторканість у кожному конкретному випадку (Мірковець, 2019: 104–107).

Список використаних джерел:

1. Геселев О.В. Процесуальний статус та повноваження прокурора за новим кримінальним процесуальним кодексом України. *Слово Національної школи суддів України*. 2012. № 1 (1). С. 78–92.
2. Гультай П.М. Роль прокурора в механізмі застосування запобіжних заходів у досудовому кримінальному провадженні. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 338–342.
3. Єні О. Діяльність прокурора при підготовці клопотань про застосування запобіжних заходів. *Вісник прокуратури*. 2016. № 5. С. 50–59.
4. Завтур В.А. Прокурор як суб'єкт доказування при застосуванні заходів забезпечення кримінального провадження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 3. С. 140–146.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № № 9–13. Ст. 88.
6. Марчук Н. Основні напрями участі прокурора у кримінальному провадженні на досудових стадіях. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2011. № 4. С. 57–62.
7. Мельников В.Ю. Обеспечение и защита прав человека при применении мер процессуального принуждения в досудебном производстве Российской Федерации : дис. ... докт. юрид. наук: 12.00.09. Москва, 2014. 552 с.
8. Мірковець В.І. Прокурорський нагляд у механізмі забезпечення права на свободу та особисту недоторканість. *Актуальні проблеми правової науки в сучасних умовах* : збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, 16 травня 2019 р. / редкол. : М.М. Почтовий (гол. ред.) та ін. Кривий Ріг : КФ ДДУВС, 2019. С. 104–107.
9. Про затвердження Порядку організації діяльності прокурорів і слідчих органів прокуратури у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України від 28 березня 2019 р. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19>.
10. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України від 19 грудня 2012 р. № 4гн (втратив чинність). URL: http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/v_004900-12.
11. Про прокуратуру : Закон України. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № № 2–3. Ст. 12.
12. Смирнов М.І. Правова природа та особливості нагляду прокурора у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 4. С. 108–112.
13. Статистична інформація про роботу прокурора. 2019 р. URL: <https://old.gp.gov.ua/statinfo.html> .
14. Топчий Н.В. Прокурорський нагляд у механізмі забезпечення прав людини. *Європейські перспективи*. 2013. № 11. С. 28–34.

References:

1. Heselev O. (2012) Protsesualnyi status ta povnovazhennia prokurora za novym kryminalnym protsesualnym kodeksom Ukrainy [Procedural status and powers of the prosecutor under the new Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Slovo Natsionalnoi shkoly suddiv Ukrainy*. № 1 (1). P. 78–92 [in Ukrainian].
2. Hultai P.M. (2012) Rol prokurora v mekhanizmi zastosuvannia zapobizhnykh zakhodiv u dosudovomu kryminalnomu provadzhenni [The role of the prosecutor in the mechanism of application of precautionary measures in pre-trial criminal proceedings]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. № 3. P. 338–342 [in Ukrainian].
3. Yeni O. (2016) Diialnist prokurora pry pidhotovtsi klopotan pro zastosuvannia zapobizhnykh zakhodiv [Activities of the prosecutor in the preparation of petitions for the application of precautionary measures]. *Visnyk prokuratury*. № 5. P. 50–59 [in Ukrainian].
4. Zavtur V.A. (2016) Prokuror yak subiekt dokazuvannia pry zastosuvanni zakhodiv zabezpechennia kryminalnoho provadzhennia [The prosecutor as a subject of evidence in the application of measures to ensure criminal proceedings]. *Visnyk kryminalnoho sudochynstva*. № 3. P. 140–146 [in Ukrainian].
5. Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. (2013) [Criminal Procedure Code of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. № 9–10, № 11–12, № 13. P. 88 [in Ukrainian].
6. Marchuk N. (2011) Osnovni napriamy uchasti prokurora v kryminalnomu provadzhenni na dosudovykh stadiiakh [The main directions of the prosecutor's participation in criminal proceedings at the pre-trial stages]. *Visnyk Natsionalnoi akademii prokuratury Ukrainy*. № 4. P. 57–62 [in Ukrainian].

7. Melnykov V.Yu. (2014) Obespechenye y zashchyta prav cheloveka pry pryomenenyy mer protsessualnogo prynuzhdeniya v dosudebnom proyzvodstve Rossyiskoi Federatsyy [Ensuring and protecting human rights when applying procedural coercion measures in pre-trial proceedings of the Russian Federation] : dyss. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.09. Moskva, 552 p. [in Russian].
8. Mirkovets V.I. (2019) Prokurorskyi nahliad u mekhanizmi zabezpechennia prava na svobodu ta osobystu nedotorkanist [Prosecutorial supervision in the mechanism of ensuring the right to liberty and security of person]. *Aktualni problemy pravovoi nauky v suchasnykh umovakh* : zbirnyk tez Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (16 travnia 2019 roku) / Redkol.: Pochtovyi M.M. (hol. red.) ta in. Kryvyi Rih : KF DDUVS. P. 104–107 [in Ukrainian].
9. Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii diialnosti prokuroriv i slidchykh orhaniv prokuratury u kryminalnomu provadzhenni: nakaz Heneralnoi prokuratury Ukrainy (2019) [On approval of the Procedure for organizing the activities of prosecutors and investigative bodies of the prosecutor's office in criminal proceedings: order of the General Prosecutor's Office of Ukraine] vid 28 berez. 2019 r. № 51. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0363-19> [in Ukrainian].
10. Pro orhanizatsiiu diialnosti prokuroriv u kryminalnomu provadzhenni: Nakaz Heneralnoi prokuratury Ukrainy (2012) [On the organization of the activities of prosecutors in criminal proceedings : Order of the Prosecutor General's Office of Ukraine] vid 19 hrud. 2012 r. № 4hn. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/v_004900-12 (vtratyv chynnist) [in Ukrainian].
11. Pro prokuraturu: Zakon Ukrainy. (2015) [On the Prosecutor's Office: Law of Ukraine]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2015. № 2–3. P. 12 [in Ukrainian].
12. Smyrnov M. (2016) Pravova pryroda ta osoblyvosti nahliadu prokurora u formi protsesualnogo kerivnytstva dosudovym rozsliduvanniam [Legal nature and features of prosecutor's supervision in the form of procedural guidance of pre-trial investigation]. *Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo*. № 4. P. 108–112 [in Ukrainian].
13. Statystychna informatsiia pro robotu prokurora. 2019 rik [Statistical information on the work of the prosecutor. 2019]. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> [in Ukrainian].
14. Topchyi N.V. (2013) Prokurorskyi nahliad u mekhanizmi zabezpechennia prav liudyny [Prosecutorial supervision in the mechanism of ensuring human rights]. *Yevropeyski perspektyvy*. № 11. P. 28–34 [in Ukrainian].

DOI <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.6.1.41>

ROZWÓJ KLINIK PRAWNYCH W USA

Roman Mudrak

aspirant

Zachodnioukraińskiego Uniwersytetu Narodowego (Tarnopol, Ukraina)

ORCID ID: 0000-0001-6614-4099

e-mail: mudrakm@gmail.com

Adnotacja. Na podstawie analizy szerokiej gamy źródeł w artykule ujawniono kwestię historii powstawania klinik prawnych w USA, podkreślono etapy rozwoju praktyki klinicznej jako formy szkolenia, określono cele legalnej praktyki klinicznej. Zbadano prace naukowe naukowców krajowych i zagranicznych, które uzasadniały potrzebę utworzenia klinik prawnych w strukturze wyższych instytucji edukacyjnych i ich wykorzystania w procesie edukacyjnym w celu nabycia przez studentów praktycznych umiejętności zawodu prawnika, a także w celu zapewnienia dostępu wrażliwych grup ludności do bezpłatnej pomocy prawnej. Podjęto próbę wyeliminowania istniejących niespójności i uzupełnienia istniejących luk w badaniach nad genezą kształtowania się prawnej edukacji klinicznej.

Słowa kluczowe. Poradnia prawnicza, wykształcenie prawnicze, bezpłatne porady prawne, doświadczenie zagraniczne.

DEVELOPMENT OF LEGAL CLINICS IN THE USA

Roman Mudrak

4th year full-time Postgraduate Student

West Ukrainian National University (Ternopil, Ukraine)

ORCID ID: 0000-0001-6614-4099

e-mail: mudrakm@gmail.com

Abstract. Based on the analysis of a wide range of sources, the article reveals the history of legal clinics in the United States, highlights the stages of development of clinical practice as a form of education, specifies the goals of legal clinical practice. Studied scientific works of domestic and foreign scholars who justify the need to establish legal clinics in the structure of higher educational institutions and their use in the educational process in order to provide students with